

'Rosa Luxemburg schrok niet terug voor burgeroorlog'

Achtergrond - 19 december 2017 - Auteur: Josta van Bockxmeer

Communiste Rosa Luxemburg geldt in Duitsland als icoon van vrijheid en gelijkheid. Maar volgens historica Christina Morina is dat maar een deel van de waarheid. In haar boek 'Die Erfindung des Marxismus' beschrijft ze hoe Luxemburg ook bereid was tot geweld.

"Van wie ben je gaan houden en aan wie kreeg je een hekel?" vraagt filosoof Maarten Doorman aan historica Christina Morina bij de presentatie van haar boek 'Die Erfindung des Marxismus'. Hij doelt op de negen denkers die Morina portretteerde voor haar ontstaansgeschiedenis van het Europese marxisme. Tot grote verrassing van het publiek, dat eind november bijeen is gekomen in de Amsterdamse boekhandel Athenaeum, noemt Morina Rosa Luxemburg als minst sympathieke van het stel.

Het antwoord van Morina is verrassend, omdat Rosa Luxemburg voor veel Duitsers een symbool van vrijheid en gelijkheid is. "Vrijheid is altijd de vrijheid van de andersdenkenden, zich te uiten", is een beroemd citaat van haar. In de DDR stond Luxemburgs naam gelijk aan antimilitarisme en anti-imperialisme. Voor de tegenstanders van het DDR-regime gold ze als voorbeeld, omdat ze tegen een totalitaire staat was. Ook na de val van de Muur bleven velen haar daarom zien als 'goede communiste'. Dat ze in januari 1919 door rechts-nationalistische vrijkorpsleden werd vermoord, droeg bij aan haar martelaarschap.

"Rosa Luxemburg is voor mij een ambivalente persoonlijkheid", zegt Morina een week na de boekpresentatie aan de telefoon vanuit Münster. "Het overheersende beeld van haar als empathische persoon die zich inzet voor de onderdrukten heeft ook een andere kant. Het ging haar vooral om haar eigen invloed, om macht." In haar boek beschrijft Morina dat Luxemburg zich niet graag onder de arbeiders begaf. Die zouden haar maar van haar werk afhouden.

Geweld

"Ze was niet alleen bereid zichzelf op te offeren, maar ging er ook van uit dat geweld noodzakelijk was voor de revolutie", zegt Morina over Luxemburg. "Net als Lenin in Rusland was ze bereid het bewind omver te werpen en daarvoor bloedvergieten te accepteren." Dat leidde af en toe tot botte opmerkingen. Zo zei

Luxemburg tegen de vakbondsman en latere nationaal-socialist August Winnig, die aankondigde dat hij zich tegen elke revolutie zou verzetten: “Ik heb al af en toe gedacht: de kameraad Winnig zou ik eenmaal kunnen laten fusilleren.”

'Ik heb al af en toe gedacht: de kameraad Winnig zou ik eenmaal kunnen laten fusilleren' (Rosa Luxemburg)

Voor historicus Gerd Koenen doet Luxemburgs acceptatie van geweld geen afbreuk aan haar imago. Koenen was in de jaren 60 en 70 actief in de West-Duitse communistische studentenbeweging en publiceerde onlangs een boek over de geschiedenis van het communisme. “Je moet het in de context van die tijd zien”, zegt hij. “Het waren nu eenmaal extreme gebeurtenissen.” Hij doelt op de Russische revolutie van 1905, toen de tsaar onder andere demonstraties in Sint-Petersburg bloedig liet neerslaan.

“Niemand kon zich voorstellen dat daar een vreedzame oplossing voor was”, zegt Koenen. Op 9 januari 1905 - ook wel ‘bloedige zondag’ genoemd - openden Russische soldaten het vuur op een demonstrerende menigte, die hervormingen eiste van de tsaar. Het neerslaan van deze revolutie was een belangrijke oorzaak voor de Russische revolutie in 1917. Toen in Duitsland in 1918 de novemberrevolutie uitbrak, waren veel sociaal-democraten bang dat ook daar de communisten de macht zouden grijpen.

Spartakus-opstand

Onder leiding van SPD’er Friedrich Ebert probeerde de nieuwe regering de orde te herstellen en riep daarvoor de hulp in van het leger en het ambtenarenapparaat. Daardoor bleven verregaande hervormingen uit. Een deel van de bevolking was daar ontevreden mee, en in januari 1919 brak de communistische [Spartakusopstand](#) uit. Die werd bloedig neergeslagen door het leger en door vrijkorpsleden, soldaten van het voormalige Duitse keizerrijk, die waren teruggekeerd uit de Eerste Wereldoorlog. Zij arresteerden Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht als leiders van die opstand en vermoordden hen. De SPD liet de vrijkorpsen begaan.

'Om als vrouw zo’n grote rol te spelen in die tijd en in die sociale beweging, moet je veel vaardigheden en energie hebben'

De moord op Luxemburg en Liebknecht gold als verraad van de SPD en zou de verhoudingen tussen sociaal-democraten en communisten blijvend belasten. Maar Koenen denkt dat de romantiek die om Luxemburg als persoon hangt niet alleen daarmee te maken heeft. “Om als vrouw zo’n grote rol te spelen in die tijd en in die sociale beweging, moet je veel vaardigheden en energie hebben”, zegt hij.

Ook de manier waarop Luxemburg de macht van de massa ophemelde, is volgens hem te begrijpen. “Zulke grote massa’s als in Rusland in 1905 de straat op gingen, dat was nog nooit gebeurd”, zegt hij.

Morina geeft Koenen gelijk wat betreft de revolutie in Rusland. “Rusland was niet te hervormen zonder het regime met geweld ten val te brengen”, zegt ze. Maar voor Duitsland gold dat volgens haar niet. De Spartakisten gingen over tot een gewelddadige opstand, omdat ze binnen de nieuwe Duitse republiek geen meerderheid konden krijgen voor hun standpunten, stelt ze. “Waar de communisten onder leiding van Luxemburg en Liebknecht op uit waren, was een burgeroorlog. En ze waren bereid daarvoor ongelofelijk veel slachtoffers te accepteren.”

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/24084/rosa-luxemburg-schrok-niet-terug-voor-burgeroorlog>